

Metod vid prövning av tvister rörande ersättning vid inmatning av el

UTKAST

Energimarknadsinspektionen (Ei) är en myndighet med uppdrag att arbeta för väl fungerande energimarknader.

Det övergripande syftet med vårt arbete är att Sverige ska ha väl fungerande distribution och handel av el, naturgas, fjärrvärme och fjärrkyla. Vi ska också ta tillvara kundernas intressen och stärka deras ställning på marknaderna.

Konkret innebär det att vi har tillsyn över att företagen följer regelverken. Vi har också ansvar för att utveckla spelreglerna och informera kunderna om vad som gäller. Vi reglerar villkoren för de monopolföretag som driver elnät och naturgasnät och har tillsyn över företagen på de konkurrensutsatta energimarknaderna.

Energimarknaderna behöver spelregler – vi ser till att de följs

Förord

I promemorian beskrivs hur Energimarknadsinspektionen (Ei) avser att beräkna nätnyttoersättning vid prövning av tvister enligt ellagen (1997:857) och förordningen (2022:585) om elnätsverksamhets bestämmelser. Syftet med promemorian är att bidra till ökad förståelse, samsyn och att skapa förutsägbarhet för marknadens aktörer genom att beskriva hur Ei tillämpar ellagens bestämmelser om ersättning vid inmatning av el.

UTKAST

Innehåll

1	Rätten till nänytta regleras av ellagen och förordningen om elnätsverksamhet	5
1.1	Ersättningen ska beräknas per anläggning	6
2	Metod vid prövning av tvister	7
2.1	Ei har använt Metod 2020 vid prövning av tvister	7
2.2	Ei avser att använda en uppdaterad metod vid prövningar	8
2.3	Ersättning för minskade energiavgifter	9
2.4	Ersättning för minskade nätförluster	10
2.5	Ersättning för minskade effektavgifter	11
3	Vad innebär den nya metoden för prövningarna?	13

UTKAST

1 Rätten till nätnytta regleras av ellagen och förordningen om elnätsverksamhet

Den som har en elproduktionsanläggning har rätt till ersättning av det nätföretag till vars ledningsnät anläggningen är ansluten. Ersättningen vid inmatning av el, den så kallade nätnyttoersättningen, regleras i 3 kap. 43 § ellagen (1997:857).

Ersättningen ska motsvara

- 1 värdet av den minskning av energiförluster som inmatning av el från anläggningen medför i nätföretagets ledningsnät, och
- 2 värdet av den reduktion av nätföretagets avgifter för att ha sitt ledningsnät anslutet till ett annat nätföretags ledningsnät som blir möjlig genom att anläggningen är ansluten till ledningsnätet.

I 24 § förordningen (2022:585) om elnätsverksamhet beskrivs hur punkterna i ellagen ska beräknas.

Punkt 1 ska beräknas utifrån den minskning av energiförlusterna i nätföretagets ledningsnät (nätförlusterna) som uppstår på grund av att anläggningen matar in el på nätet och ska ersättas i förhållande till mängden inmatad el samt till när denna inmatning sker.

Vid beräkningen av punkt 2 ska följande bedömningsgrunder beaktas:

- 1 produktionsanläggningens effektleveransförmåga,
- 2 produktionsanläggningens driftsäkerhet och den överenskommelse som kan finnas mellan nätföretaget och anläggningshavaren om när produktionsanläggningen planeras vara i drift, och
- 3 mängden inmatad el och när denna inmatning sker.

Ersättningen ska således differentieras beroende på effektleveransförmåga, vilket kan tolkas som hur stor effekt anläggningen har förmåga att leverera. Ersättningen ska också differentieras beroende på produktionsanläggningens driftsäkerhet och den överenskommelse som kan finnas mellan nätföretaget och anläggningshavaren om när produktionsanläggningen planeras vara i drift. Detta kan tolkas som anläggningens förmåga att producera vid rätt tidpunkt och eventuella avtal mellan producenten och nätföretaget om när anläggningen ska producera. Slutligen ska ersättningen differentieras beroende på hur mycket el som matas in på nätet och när.

1.1 Ersättningen ska beräknas per anläggning

Ersättningen för nänytta ska motsvara värdet av den minskning av energiförluster som inmatning av el från anläggningen medför i nätföretagets ledningsnät, och värdet av den reduktion av nätföretagets avgifter för att ha sitt ledningsnät anslutet till ett annat nätföretags ledningsnät som blir möjlig genom att anläggningen är ansluten till ledningsnätet. Således är det de värden som den inmatade elen från produktionsanläggningen bidrar med i det nät som anläggningen är ansluten till som ska ersättas, och inte de nyttor som anläggningen kan bidra till i andra nät eller i elsystemet i stort.

Ersättningen för nänytta omfattar inte eventuella intäkter för nätföretaget som uppstår till följd av anläggningens inmatning av el, utan endast minskade kostnader för nätföretaget som anläggningen bidrar till. Producenten kan inte heller bli skyldig att betala nätnyttoersättning till nätföretaget (negativ nätnyttoersättning) för att produktionsanläggningen inneburit ökade avgifter för nätföretaget. Det regleras i stället genom nätavgifterna (nätтарifferna).

Nätnyttoersättningen ska beräknas per anläggning. Av 3 kap. 43 § ellagen framgår att ersättningen ska motsvara värdet av minskade nätförluster och reducerade avgifter som blir möjlig genom att anläggningen är ansluten till ledningsnätet och 24 § förordningen om elnätsverksamhet beskriver hur ersättningen ska beräknas för den aktuella produktionsanläggningen. Att ersättningen ska bestämmas per elproduktionsanläggning framgår även av Kammarrätten i Stockholms dom i mål nr 69-05¹ där domstolen konstaterar följande:

Enligt kammarrättens mening är bestämmelsen i 3 kap. 15 § ellagen² tydlig i det avseendet att den anger att den ersättning som skall utges måste grunda sig på de individuella förutsättningarna som råder för varje produktionsanläggning.

Ersättningen får således inte utgå från ett schablonbelopp för en kategori av anläggningar.

Av 3 kap. 43 § ellagen andra stycket punkt 2 framgår att det är värdet av den reduktion av nätföretagets avgifter som blir möjlig genom att anläggningen är ansluten till ledningsnätet som ska ersättas. Det får inte röra sig om ett teoretiskt värde som inte är möjligt att omsätta i praktiken, vilket framgår av Kammarrätten i Stockholms dom i mål nr 69-05:

För att [elproducenten] skall kunna erhålla en ersättning motsvarande nätkoncessionshavarens minskade effektavgifter mot överliggande nät förutsätter det att [nätägaren] rent faktiskt också kunnat sänka sina effektavgifter mot överliggande nät till följda av produktion från [elproduktionsanläggningen].

¹ Kammarrätten i Stockholms dom den 10 oktober 2008 i mål nr 69-05.

² Bestämmelsen har sedan domen kom flyttats till 3 kap. 43 § ellagen.

2 Metod vid prövning av tvister

Om det uppstår en tvist mellan innehavaren av en elproduktionsanläggning och nätföretaget kan Ei pröva vilken rätt till ersättning för inmatad el som finns enligt ellagen (3 kap. 44 § ellagen).

2.1 Ei har använt Metod 2020 vid prövning av tvister

Ei publicerade år 2020 ett PM som beskrev den metod som myndigheten använde vid prövning av tvister. Syftet med promemorian var att skapa förutsägbarhet för marknadens aktörer genom att beskriva hur Ei tillämpade ellagens bestämmelser om ersättning vid inmatning av el. Den metod som beskrevs i promemorian, "Metod 2020", har använts i prövningar sedan dess. I korthet har beräkningsmetoden tre delar (A, B och C):

- Energiersättningen (A) ska motsvara elnätsföretagets minskade kostnader för energiavgifter mot överliggande nät.
- Effektersättningen (B) ska motsvara nätföretagets minskade kostnader för effektavgifter mot överliggande nät. Beräkningen av effektersättningen utgår från antaganden om avgiftsdimensionerande timmar.
- Nätförlustersättningen (C) ska motsvara de minskade kostnaderna för nätförluster. Beräkningen av nätförlustersättningen utgår från en uppskattning av nätförluster.

Nätförluster kan variera med spänningen

I Metod 2020 har elproducenter anslutna till högspänning (över 1 kilovolt) ersatts med motsvarande en tredjedel av den ersättning de hade fått om de varit anslutna till lågspänning baserat på ett beslut från Nätmyndigheten (numera Ei) 1997. Beslutet grundades på erfarenhet från tidigare ärenden och en överslagsberäkning om att energiförlusterna i högspänningsnät är en tredjedel av förlusterna i lågspänningsnät. I en dom meddelad av Kammarrätten i Stockholm, mål nr 69:05, användes överslagsberäkningen med tredjedelen eftersom man i det ärendet inte visste hur stora förlusterna var i lågspänningsnätet, utan bara de totala förlusterna i nätet som helhet. Överslagsberäkningen med tredjedelen har använts för högspänningsnät sedan dess.

Enligt ett PM om nätnyttoersättning som dåvarande Nätavdelningen på Energimyndigheten tog fram³ ska ersättningen för minskade nätförluster motsvara minskningen av energiförluster ner till den spänningsnivå där produktionen

³ Nätavdelningen, Villkors- och Tillsynsenheten, "Skälig ersättning till innehavare av produktionsanläggning," Statens energimyndighet, Eskilstuna, 2001.

nyttiggörs. Andelen nätförluster av den totala överförda energin i hela nätföretagsnät utgjorde grunden för beräkningen. Vid lågspänning finns inte någon lägre spänningsnivå där produktionen kunde nyttiggöras och därför användes då hela nätets (koncessionsområdets) förluster. Om produktionsanläggningen är ansluten till högspänning gäller nätförlusterna ner till den fördelningsstation där produktionen nyttiggörs, vilket förutsätter kunskap om de minskade förlusterna i det specifika spänningsintervallet. Eftersom det vid den tiden saknades mätmetoder för att veta inmatning och uttag för varje timme gjordes i stället en överslagsberäkning om att förlusterna i högspänningsnätet kunde anses vara en tredjedel av energiförlusterna i lågspänningsnätet. Beräkningen med en tredjedel finns kvar i metod 2020.

När Metod 2020 togs fram föreslog Ei även en ytterligare, mer detaljerad metod som innebär att ersättningen för minskade nätförluster beräknas genom att för varje timme beräkna förlusterna i nätet utifrån uttagen energi och nätets tekniska data. Denna detaljerade metod skulle dock kräva en mycket stor mängd data och komplexa beräkningar för att kunna tillämpas och har av denna anledning inte använts vid provningar.

2.2 Ei avser att använda en uppdaterad metod vid provningar

Det har gått fyra år sedan Ei började tillämpa Metod 2020. Sedan dess har metoden mött kritik från några nätföretag som menar att särskilt effektersättningen (B) är missvisande och, genom att vara schablonartad, inte speglar verkliga förhållanden. Metoden har också prövats i två ärenden i förvaltningsrätten i Linköping som 2023 meddelade domar i båda ärendena. Även förvaltningsrätten menade att beräkningen av effektersättningen är schabloniserad på ett missvisande sätt.

Mot bakgrund av ovanstående har Ei genomfört en översyn av tillämpningen av bestämmelserna om ersättning vid inmatning av el. Vår målsättning i arbetet har varit att metoden ska vara enkel att förstå och tillämpa för både elnätsföretag och elproducenter, samtidigt som den på ett bättre sätt beaktar de faktiska förutsättningarna. De förändringar Ei föreslår i metoden relaterar främst till effektersättningen, men även ersättningen för minskade nätförluster har uppdaterats.

Förändringarna innebär att metoden i större utsträckning utgår från de faktiska förutsättningarna i stället för schabloner.

Allmänt om den uppdaterade metoden

Ei bedömer att den tidigare uppdelningen av ersättningen i tre delar som motsvarar dels nätföretagets minskade nätförluster, dels nätföretagets minskade

kostnader för energi- respektive effektagifter till överliggande nät, är lämplig att använda även fortsättningsvis. Ei avser också att fortsättningsvis pröva ersättningen bakåt i tiden eftersom det då finns uppgifter om den faktiska produktionen och förhållandena i elnätet under den tidsperiod för vilken ersättningen ska prövas.

Vid beräkningen avser Ei att utgå från de timmar⁴ på året då el matades in från det överliggande nätet till det nät som produktionsanläggningen är ansluten till, om anläggningen inte fanns. Dessa timmar minskade behovet av el från det överliggande nätet tack vare produktionsanläggningen. Det innebär att om nätföretaget får betalt för att mata in el på överliggande nät så ska inte de timmarna inte ersättas, eftersom det av ellagen framgår att det är värdet av minskade avgifter, inte en ersättning från överliggande nät till nätföretaget. Detta eftersom syftet är att minska användningen och jämna ut effektoppar. Vidare minskar nätförlusterna till följd av produktion endast om det finns närliggande laster. Om produktionen överstiger konsumtionen i nätet kommer ytterligare produktion bidra till att nätförlusterna ökar, eftersom den ytterligare produktionen måste överföras till angränsande nät.

Om konsumtionen och produktionen av el i ett nät är ungefär (eller exakt) lika stora sker en begränsad eller ingen överföring av el mellan det aktuella elnätet och angränsande elnät. Även i dessa fall har en elproducent rätt till ersättning eftersom elproducenten bidrar till att minska överföringen av el från angränsande nät till det elnät som elproduktionsanläggningen är ansluten till.

Metoden är anpassad för elnät där den sammanlagda elförbrukningen normalt överstiger produktionen av el, vilket är fallet vid en majoritet av de tvister som anmäls till Ei. I elnät där elproduktionen vanligtvis överstiger förbrukningen kan en delvis annan metod vara mer lämplig.

2.3 Ersättning för minskade energiavgifter

Vid prövning av tvister avser Ei att beräkna ersättningen för den reduktion av nätföretagets energiavgifter till angränsande nätföretag på samma sätt som i Metod 2020. Ei bedömer att det ger en rättvisande bild av de verkliga förhållandena.

Beräkning av minskade energiavgifter

Ei avser att vid sina prövningar beräkna ersättningen för minskade energiavgifter N_{energi} för en viss period genom att summera den timvisa ersättningen på följande

⁴ Beräkningen kan även användas med annan upplösning, exempelvis kvartsvärden, förutsatt att mätdata finns.

sätt, där E_h är produktionsanläggningens producerade elenergi under en timme och K_{energi} är energiavgiften för uttag från överliggande nät⁵ under samma timme:

$$N_{\text{energi}} = \sum_{h=1}^{h_{\text{period}}} E_h * K_{\text{energi}}$$

Beräkningen omfattar endast de timmar då elkonsumtionen i det nät till vilken produktionsanläggningen är ansluten överstiger elproduktionen i samma nät.

Om någon av parterna kan visa att elproduktionsanläggningen av annan anledning inte bidrar till att sänka energiavgifterna utgår inte heller någon energiersättning.

2.4 Ersättning för minskade nätförluster

En elproduktionsanläggning kan bidra till att minska nätförlusterna genom att producera el nära där den konsumeras. Därmed behöver inte lika mycket el överföras i elnäten. Med nätförluster avses den energi som går förlorad vid överföringen av el och beräknas genom att den el som tas ut från ett elnät subtraheras från den el som matas in från produktionsanläggningar eller angränsande nät. Nätförlustkoefficienten för ett elnät speglar de genomsnittliga nätförlusterna i förhållande till den mängd el som matas in i samma nät. Nätförlustkoefficienten $K_{\text{förlust}}$ beräknas genom att nätförlusterna i ett elnät divideras med den inmatade elen:

$$K_{\text{förlust}} = \frac{\text{Nätförluster}}{\text{Inmatad el till nätet}}$$

Vissa elnätsföretag äger elnät i olika delar av Sverige. Det är därför inte lämpligt att använda en nätförlustkoefficient för nätföretagets hela elnät för att beräkna den minskning av nätförluster som en elproduktionsanläggning bidrar till. I stället avser Ei att använda en nätförlustkoefficient som anger förhållandena i det nät till vilket produktionsanläggningen är ansluten och fram till närmaste fördelningsstation.

Beräkning av minskade nätförluster

Ei avser att beräkna ersättningen för minskade nätförluster $N_{\text{förlust}}$ på följande sätt, där kostnaden $K_{\text{förlust}}$ är priset för inköp av el för att täcka nätförluster, E_h är elproduktionsanläggningens elproduktion under de timmar då nätet som

⁵ Energiavgiften betalas av det nät till vilket produktionsanläggningen är ansluten till överliggande nät. Energiavgiften fastställs av det överliggande nätet.

elproduktionsanläggningen är ansluten till är beroende av el från sitt överliggande nät och k är nätförlustkoefficienten.

$$N_{förlust} = \sum_{h=1}^{h_{period}} K_{förlust} * E_h * k$$

I ett nät där den anslutna elproduktionen överstiger konsumtionen minskas normalt sett inte nätförlusterna av mer produktion, och då utgår heller ingen ersättning till producenten för de timmarna. Under dessa timmar bidrar produktionsanläggningen i de flesta fall till att öka effekten i nätet (genom att mer el överförs i nätet och vidare till angränsande nät) och då bidrar anläggningen till att öka snarare än att minska nätförlusterna. Om någon av parterna kan visa att elproduktionsanläggningen av annan anledning inte bidrar till att sänka nätförlusterna utgår inte heller någon nätförlustersättning.

Ei avser vidare att ersätta den överslagsberäkning som görs i Metod 2020 för produktionsanläggningar anslutna till högspänningsnät (se avsnitt 2.1) med den faktiska nätförlustkoefficienten för högspänningsnätet när det är känt hur stora förlusterna är i lågspännings- respektive högspänningsnät. Om nätföretaget inte kan ta fram en nätförlustkoefficient för högspänningsnätet fram till närmaste fördelningsstation kan tidigare överslagsberäkning användas som approximation.

2.5 Ersättning för minskade effektavgifter

En elproduktionsanläggning kan bidra till att sänka den effekt som ett nätföretag behöver abonnera på från angränsande nät. Som tidigare beskrivits framgår det av 24 § förordningen om elnätsverksamhet att följande bedömningsgrunder beaktas vid beräkningen:

- 1 produktionsanläggningens effektleveransförmåga,
- 2 produktionsanläggningens driftsäkerhet och den överenskommelse som kan finnas mellan nätföretaget och anläggningshavaren om när produktionsanläggningen planeras vara i drift, och
- 3 mängden inmatad el och när denna inmatning sker

För att bidra till att sänka den effekt som nätföretaget behöver abonnera på behöver produktionsanläggningen mata in el på nätet när behovet av överföring från överliggande nät är som störst. Att tidpunkten för produktionen ska beaktas framgår av tredje punkten 24 § förordningen om elnätsverksamhet. För att avgöra när elnätet är som mest belastat planerar Ei att använda nätföretagets egen

uppdelning i hög- och låglasttid i nättarifferna. Om nätföretaget inte har sådan indelning kan Ei fastställa en höglasttid. Som utgångspunkt avses vardagar kl. 7-22 under november till mars.

Effektleveransförmågan är ett mått på vilken effekt en produktionsanläggning kan leverera. Vid beräkningen avser Ei att använda den medeleffekt som en anläggning har levererat till elnätet under höglasttid.

Som mått på driftssäkerhet avser Ei att använda andelen timmar under höglasttid då anläggningen matar in el på elnätet. Eftersom el vid produktionsanläggningens anslutningspunkt och i elnätets gränspunkt till överliggande elnät idag mäts åtminstone varje timme går det att se när produktionsanläggningen bidrar till att sänka uttaget från överliggande nät till det nät där produktionsanläggningen är ansluten och därmed när nätföretagen ges möjlighet att sänka sina abonnemang. Vid beräkningen avser Ei att utgå från de timmar på året då el matades in från det överliggande nätet till det nät som produktionsanläggningen är ansluten till, om anläggningen inte fanns. Om det finns en överenskommelse mellan elproduktionsanläggningen och det elnät som anläggningen är ansluten till behöver även denna beaktas vid prövningen.

Ei avser att använda historiska data för tre år för att beräkna den medeleffekt som produktionsanläggningen matat in på elnätet under höglasttid samt andel timmar under höglasttid då anläggningen matar in el på elnätet. Historiska data för kortare tid, men minst ett år tillbaka i tiden, kan användas om det inte finns data för fler år.

Beräkning av minskade effektavgifter

Ei avser att beräkna ersättningen för minskade effektavgifter N_{effekt} på följande sätt. Kostnaden K_{effekt} är nätföretagets årliga abonnemangskostnad i kr/kW till överliggande nät under höglasttid. P_{medel} är medelvärdet av den producerade effekten under höglasttid och T är andelen produktionstimmar under höglasttid.

$$N_{effekt}^1 = P_{medel} * T * K_{effekt}$$

Om elnätsföretagets effektabonnemang till överliggande nät är utformat så att effekt debiteras via uppmätt effekt kan tillvägagångssättet i Metod 2020 användas, eftersom den då motsvarar nätföretagets förutsättningar att minska kostnader mot överliggande nät.

Om anläggningen varit i drift kortare tid än ett år avser Ei att utgå från tillgänglighetsfaktorerna⁶ för vintern från Svenska kraftnäts årliga kraftbalansrapport för samt anläggningens installerade effekt för att uppskatta effektleveransförmågan och driftsäkerheten. Höglasttiden motsvarar den del av året då nätets belastning är som störst vilket vanligtvis är under vintern. Därför bör också effektersättningen beräknas utifrån vinterförhållanden. Svenska kraftnät har utgått från att höglasttid är vardagar kl. 7-22 under november till mars motsvarar när de tagit fram tillgänglighetsfaktorerna. Det motsvarat cirka 20% av årets timmar.

Effektersättningen beräknas då på följande sätt:

$$N_{effekt}^2 = P_{max} * T_{fkraftslag} * K_{effekt} * \frac{Höglasttimmar}{Årets timmar}$$

Där P_{max} är produktionsanläggningens installerade effekt, $T_{fkraftslag}$ är tillgänglighetsfaktorn för det aktuella kraftslaget, K_{effekt} är nätföretagets abonnemangskostnad, höglasttimmar är det totala antalet timmar under perioden november till mars kl. 7-22 (eller motsvarande) och årets timmar är det totala antalet timmar på ett år.

Om nätföretaget kan visa att elproduktionsanläggningen inte kan bidra till att sänka effektavgifterna utgår nätförlustersättningen. Det följer av kammarrättens dom mål nr 69-05, där både mätvärden och överenskommelse saknades, och förvaltningsrättens dom mål nr 8559-22, där mätvärden fanns men nätföretaget visade för domstolen att producenten inte bidrog med att sänka avgifterna.

3 Vad innebär den nya metoden för prövningarna?

Ei:s förhoppning är att den uppdaterade metoden ger en mer rättvisande bedömning av de faktiska kostnadsminskningarna för nätföretaget. Ei:s ambition är också att metoden är mer förutsägbar och enklare att förstå för både elproducenter och elnätsföretag. Genom att effektersättningen grundas på produktionsanläggningens medeffekt och hur ofta elproduktionsanläggningen producerar ersätts produktionsanläggningen utifrån en samlad bild av vilken nytta

⁶ Tillgänglighetsfaktor är ett mått på vilken effekt som ett visst kraftslag kan förväntas bidra med under topplasttimmen som andel av mängden installerad effekt.

den bidrar med, i stället för att ge ersättning för timmar med slumpmässigt hög produktion.

I de fall flera produktionsanläggningar matar in el till samma punkt i nätet rekommenderar Ei att prövningen görs för samtliga produktionsanläggningar tillsammans, genom att summera produktionen per timme. Därefter kan ersättningen fördelas ut till varje unik produktionsanläggning, för att kunna ta hänsyn till sammanlagringseffekter.

Det är viktigt att nätnyttoersättningen motsvarar de faktiska kostnadsminskningarna för nätföretaget. Om nätföretaget betalar ut för låg nätnyttoersättning ersätts inte produktionsanläggningen för den nytta som den bidrar med, och i förlängningen kan det minska intresset för ny produktion. Det är inte heller bra om nätföretaget betalar ut för hög nätnyttoersättning. Eftersom nätföretagen får full täckning för nätnyttoersättningen (en opåverkbar kostnad) förs kostnaden över på kundkollektivet.

En hög ersättning ett år är inte en garanti för hög ersättning kommande år, eftersom ersättningen baseras på de minskade kostnaderna för nätföretaget. Om förutsättningarna ändras kan därför ersättningen ändras. En produktionsanläggning som maximerar sin nätnyttoersättning producerar vid hög effekt och under många timmar när förbrukningen i nätet är stort.

UTKAST